

LA FULIOLA

Un nom del Pirineu oriental acaba d'orientar-nos per a l'etim.: *Roc Foirós*, en un vessant de la muntanya de l'Albera. Id., un altre més a l'E., entre *La Roca* i *Argelers* (xxiv, 176). Nom comparable a *Roc Podrit*, en els vessants de Cerdanya, damunt d'Er, alçària que tota ella s'escaguitxa (xxiii, 14): els inf. de les Alberes m'explicaven «és *fuirós*, se diu d'un que té diarrea»: és el fr. *foireux*, ll. FORIOSUS; car *foira* i *esfoirar-se* 'patir de còlica' han existit també en cat. dialectal, com en fr. i llengua d'oc (DECat iv, 71, 29ss.). Els torrents i barrancs de Ribg. i del Montnegre Breda, a. 1038, se li sotmeten «in alio loco de *Fuirosus*» vénen, doncs, de RIVOS FORIOSOS 'torrents desbordants de (detritus, aigua etc.)'. I observem que la documentació de *Fuirosos* comença amb mencions referents a la vall o el riu, seguides més tard per les de la parròquia.

LA FULIOLA

Poble d'Urgell, uns 10 k. al Sudoest d'Agramunt.

PRON. LOC.: *la furiòle* a Mollerussa, Casac. 1920; també ho recordo de les enq. de 1964, allí (xlvi, 66-68) i a Tornabous. «La Fuliola» (GGC Lda.) i en el segell municipal.

MENCIONS ANT. 1069, donació del Comte d'Urgell al mon. de Ripoll: va donant-li la meitat de les primícies de diversos llocs: «de *Yvarch* medietatem» i igual de «*Montalé*, *Monte Sosar*, *la Sevosela*, de quadra de *Fuliola*, de quadra de *la Fulia grossa*, de *la Tajada* ---» (MarcaH., col. 1181.4f.); 1080: el mateix comte Ermengol amb una invocació grandiloqüent en què parla de la seva com «potestas regia» i «regalis munificentia», ens fa saber que era terreny devastat:

«Quadra una in marchia --- ultra castrum *Almenara*, qui de ore omnium terre incolarum vocatur *Folliola*, que erat actenus erema, et ab omni hab. desolata, in pastum ferarum dedita --- afr. or., *Terrocii* --- afr. austr., *Montis* (*Alyeni* et de *Follia*, occ. in flumen *Sigeris*; sept. in quadra --- q. voc. *Bisulduni* --- *Folliolam* ---) donant-ho a «*G. Isarni* --- quatinus ibi hedifices turres ac muros --- contra perfidiam Agarenorum» (doc. llegit a l'Arx. de Solsona, 1964). Un altre, datat de 1087 i que està més malmès, on el mateix donador, Wil. Isarni, ho dóna a la seva conjux Sicardis: «castrum unum q. d. *Foliola* --- in ape. de castrum de *Agremont* --- vel de <Alme>*nara*, afr. Or. *Pug Verti*, Occ. flumen *Segre*, Mer. in te. de *Fulia*, Circii. *Agremonte*».

1080: en regesta: *Fuliola* (Sanahuja, *Ci. de Bala-guer*, p. 19). Abans de 1109 (després de 1060): junt amb Brics (veg. art.): «*ipsa Folliola*» (Arxiu de Sols.); 1151: *Fuliola* (Kehr, *Papsturk*, p. 329); 1164: Jouan de *Foliola* (BABL vii, 113). En dos docs. de 1180: *Fuliola* (Kehr, o. c., 494) i *Folliola* (ib., 498); 1208: «comendatori de *Barbencii* --- ad locum q. d. *la Fuliola*» (MiretS., *Templ.*, 351); 1359: *La Fuliola* (Co DoACA xii, 60).

Gràcies a aquesta documentació queda clar que hi havia hagut dos llocs contigus: un, que havia estat

més gran, dit *La Folia* o *Folia Grossa* (1069 i 1080) i l'altre que hi afrontava pel Sud, *La Foliola*, devastat el 1080, i reconstruït ja el 1087 per Guillem Isarn. Aquest és el que sobrevisqué definitivament. En els vaivens de la lluita entre els catalans urgellesos i les forces del reietó moro de Lleida, els dos paratges veïns foren conquistats i perduts diverses vegades. El comte Ermengol ja els donava per cristians en el doc. de 1069, atorgant la meitat de les primícies al monestir de Ripoll, del comtat de Bna., potser per animar el Comte barceloní a ajudar-lo; però es tornaren a perdre, i almenys el més petit, *la Fuliola*, fou devastat a fons pels moros: fins que, ben fortificat per Guillem Isarn, quedà definitivament en les nostres mans; mentre l'antiga *Folia grossa* degué anar en decadència (més al Sud i més exposat als moros) i caigué en l'oblit.

Els nostres cercaven ajuda mútua, i també la dels cavallers occitans i francesos, que acabaren formant gran part de la grossa falange dels Templers i Hospitalers. En una de les successives embranzides, aquests auxiliars de França hi fundarien petites guàrdies fortes.

Batejant-les amb el nom de *Follie*, o *Foillie*, molt popular en aquell temps en la cavalleria francesa, amb el sentit de 'glorieta', 'pavelló de caça cobert de fullatge' (potser irònic: car aquí la caça no era d'ocellassos amb banyes sinó amb llances!); era en tot cas mot afavorit en l'ambient cavalleresc, per la forma normando-picarda del fr. *fueillée* (Godefroy, iv, 171a, Nyrop, *Ét. de Gramm. Fr.*, 1919; REW, 3415). El mot predilecte de Wace, Chrestien, Adam de la Halle (*le Jeu de la Feuillée*). Al costat de *La Folia*, se'n féu una altra, *la Foliola*, única que acabà per sobreviure.

No fou, però, cas únic. Car la cavalleria internacional li havia donat difusió europea: d'ací passà manllevat a l'angl. *La Folly*, o en diminutiu *La Follette*. Diminutius com el nostre que tenien tant d'acariciatius i ponderatius com de disminuidors.

En el mateix domini català es repetí el nom a les altres terres reconquistades. Un lloc avui oblidat, uns 40 k. a l'E. de *La Fuliola*, figura en les llistes de parròquies del bisbat de Vic, en el S. xii, p. p. Pladevall: «parr. *Folia*» en el doc. ii, *Fulia* en els docs. i i iii (n.º 221); en la seva ed. de 1972 no l'identifica, però en la de 1984 diu que és la futura esgl. de Sta. Maria de Durfort, te. Calonge de Segarra (en efecte va citada darrere Mirambell i Conill i davant Calonge i Aleny). També allí hi hagué front de guerra contra els moros, si bé ja expulsats un poc abans, i per tant hi hagué més temps perquè el nom caigués en l'oblit.

Un (o dos) de més permanents, a prop de Tortosa. Baixant Ebre avall, amb el meu pare, a. 1923, els llagutgers ens anomenaren la Serra de *Fulçola* quan pasàvem al llarg de Tivenys, signant entre la Serra de Cardó i el Coll de l'Alba (mss. de P. Coromines, lxxiv, pp. 16 i 4v.).

Carreres Candi hi llegeix *Fullola* i, en acusatiu, *Fullolam* (err. *Fullolani*), en les afrs. del vast terme de Miravet, cap a Cardó, en un doc. de 1269, «*dictam Fullolam*» (BABL xii, 149). No sé si és lloc idèntic, o homònim, el consignat en «carrera de *Fullola* (BABL